

УДК 37.03

ДИДАКТИЧНИЙ ХАРАКТЕР БІБЛІЙНИХ ОПОВІДАнь КОСТЯНТИНИ МАЛИЦЬКОЇ

Бойко А.,
м.Ужгород

У всі часи прогресивні педагоги (І. Бартошевський, Г. Ващенко, К. Ушинський та ін.) відстоювали переконання, що істинним і дієвим є лише виховання, побудоване на засадах християнської моралі. Лише воно може допомогти вирішити одвічні життєві питання й проблеми. Загальноприйнятою є думка, що в серці кожної людини живе потреба Бога, Божого слова, її не задовольнити й не заповнити нічим іншим. Людина все життя може щось шукати, до чого прагнути, однак, лише віднайшовши Бога в своїй душі, отримує умиротворення, спокій, душевну рівновагу.

Сучасна українська школа, відмовившись від атеїстичної ідеології, спрямовує свій погляд у майбутнє, приймає нове тлумачення педагогічних категорій. Так, Т. Тхоржевська головне завдання виховання вбачає у викоріненні зла в людині й спрямуванні її до добра: «Процес виховання є складний процес утвердження в дитині добра» [6, с. 14]. Гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу передбачає плекання загальнолюдських цінностей, носієм яких є релігія, зокрема християнська мораль. Адже, за твердженням О. Вишневського, «відродження духовності через повернення до Бога – це надійна дорога до оздоровлення нації та запорука становлення державності» [1].

Спадщина К. Малицької, особливо твори на релігійну тематику, ще мало досліджені. Тривалий час вони старанно замовчувалися. Безперечно, такий підхід не дозволяв розкрити всю красу й багатство рідного слова письменниці, тенденційно звукував її світосприйняття. Вивчення багатогранної спадщини письменниці дозволяє стверджувати, що її особливо цікавили твори на релігійну тематику. Цьому сприяло як навколишнє оточення, так і родинне виховання – батько майбутньої письменниці був священиком, зі священницького роду (Гетьманчуків) походила й мати Олена.

Зміст оповідань дозволяє виокремити дві їх групи: в першій письменниця безпосередньо бере сюжети з Нового завіту, в другій – художньо їх інтерпретує, використовуючи головні персонажі.

Оповідання з книги «Легенди про Христа» вирізняються щирістю, теплом, захопленням силою духу. «Сила духу на терезах Небесного судді має найвищу вагу», – стверджує К.Малицька, Бог живе в серці тих, хто чинить добро, відвертає зло, живе за Божими заповідями. Прості й зрозумілі для дітей сюжети зіграють теплом, непідробною щирістю, вірою в Божу справедливість. Біблійні істини набувають зрозумілої для дітей інтерпретації, акумулюючись у відшліфованих сюжетах. Відшукати Бога в своєму серці просто, стверджує письменниця. Не ображай менших і безпомічних, чини добро, будь милосердним, не припускайся гордині – і житимеш у згоді з собою й Богом.

В оповіданні «По пір'ячку, по пір'ячку – і перинка тепленька» йде мова про те, як зажурилася Божа Мати: зимові морози загрожували людським посівам: «Тоді Ангелік собі зажурився. Полетів по небі й скликнув усіх Ангелів на раду. Що їм робити, щоби Мати Божа не журилась. Ра-

дили, радили та й урадили. Кожен Ангелік вирвав одно пір'ячко зі свого крильця, поскуб його та й пустив на землю. І от земля вкрилася білими, легкими сніжинками. Під ними, як під периною, вигрівалися зернятка у полі, і вже не замерзли.

А Мати Божа радувалась, що буде доста хліба для людей, для птичок і для всіх тварин» [4, с. 23]. Письменниця стверджує, що Бог завжди приходиться людині на допомогу, навіть тоді, коли вона про це й не знає чи не очікує.

Образ Матері Божої, її доброта й дієва любов до людей стали лейтмотивом творчості як українських, так і зарубіжних письменників. Постать Богоматері є ключовою і в українському фольклорі. Вона – той ідеал, до якого закликає прагнути письменниця.

Детальніше зупинимось на зображенні нею значення молитви для дитячої душі, яка проходить своє становлення. К. Малицька вважає, що молитва потрібна всім людям, а дітям особливо, так як вони більше за інших потребують відчуття опіки, захищеності. Тому в її оповіданнях часто паралельно зустрічається опис материнської коліскової й молитви – цих двох оберегів, що захищають раниму душу дитини від усього злого, від суєти світу, оберігають дитину від хибного шляху: «Над діточою коліскою залунала пісня матері, і під її дотиками сон клався на віях. А там крізь сонце видно було матір, що вкладала до ліжечка своє заплакане мале. Ще раз піднесла его до вікна і показала йому високе небо. І знать єї пояснення вдовольнило дрібноту, бо затихла і дозволила мовчки зложити собі рученята до молитви» [2, с. 54].

Кожне оповідання з книги К.Малицької «Легенди про Христа» є окремим завершеним твором. Та письменниця композиційно об'єднала всіх їх в одну цілісну розповідь.

Письменниця три оповідання присвячує народженню Сина Божого («Горда пава», «Коза Гаїза», «Гарфа Леїлі»), одне – хрещенню («Утеча до Єгипту») і два – мученицькій смерті Ісуса Христа («Трепета», «Бджола Мета»). Три останні оповідання розказують про земні справи Сина Божого.

Перші оповідання пронизані радісним очікуванням появи Спасителя. Весь світ завмирає в очікуванні дива, обіцяного спасіння. Ще немовлям Ісус вчиняє перше диво: у розбійницького сина Дизми, якого купали разом з Ісусом, чудесним чином зникають шолуді на тілі, шкіра стає чистою. Наприкінці земного життя Спаситель ще раз зустрінеється з Дизмою, втішить його щирими словами: «І щирий жаль за змарнованою молодістю обгорнув його душу, і сльози вистилися з очей. І тихо прошепотів він з вірою:

– Господи ! Пом'яни мене, коли увійдеш в Царство Твоє.

І від Христа Ісусового понеслися повні любові слова: «Направду кажу тобі, ще сьогодні будеш зі мною в раю» [3, с. 26].

Так через щире покаяння прийняв Бог навіть душу розбійника. Бог – добрий і всепрощаючий, стверджує письменниця, йому, доброму Пастиреві, дорога кожна

овечка, що в силу обставин збилася з доброго шляху на манівці. Треба лише щиро покаятися, визнати свої гріхи, дозволити Богові увійти в твоє серце. Оповідання «Утеча до Єгипту» зворушує щирістю, вірою в торжество добра. З багатьох євангельських історій К.Малицька вибирає ті, котрі вселяють віру в торжество добра, зігрівають дитячу душу, вселяють надію. Композиційне поєднання народження Ісуса та його смерті спонукає до роздумів про сутність і призначення життя людини, нагадує, що народження й смерть переживає кожна людина. Не випадково свята Різдва й Воскресіння Христового є одними з найбільших християнських свят. Це глибокий символ народження й воскресіння в душі людській добрих починань.

Всі оповідання тісно пов'язані, кінець одного дає початок наступному. Ісус Христос виступає своєрідним мірилом, лакмусовим папірцем для людської душі, адже ставлення до нього – це й ставлення до ближнього свого, виконання однієї з Божих заповідей. І знову письменниця одухотворює природу, змальовуючи чекання Сина Божого. Зворушено веде вона мову про вола й осла, які мріють зігріти немовля теплим подихом, про добрих мишок, що замітають хвостиками долівку, про павучків – ті прядивом перепиняють шлях холодному вітру. Пташенята своїм дрібним пір'ячком вимощують Ісусикові постіль. Навіть коза Гаїза намагається якомось прислужитися Дитинчатку: вона витанцює дивовижні танці, потішаючи його. Для Сина Божого німа дівчинка Леїля, дочка царя Мельхіора, не пожаліла найкращої іграшки – золотострунної арфи, «а Ісусик ухопив її радісно в руки і доторкнувся струн. І поллилася музика, якої не чули ще в житті царі-мудреці, хоч мали на своїх дворах неабияких музик і співаків. А серце царя Мельхіора стрепенулося передчуттям якогось великого щастя» [3, с. 20-21].

Золотострунна арфа дівчинки не випадково дала назву цілій книзі біблійних оповідань. Вона служить глибоким символом. Для вічності, утверджує письменниця, матеріальні цінності є ніщо в порівнянні з цінностями духовними. Музика як один із видів мистецтва приносить радість Месії, за свій дарунок Леїля винагороджена устократ, і зовсім не матеріальними благами: дівчинка отримує вищий дар – мову. За доброзичливість, жертвність, смиренність і великодушність живі істоти отримують високі нагороди в царстві духу, а скнарність, гординя, корисливість веде лише до втрат. Так, коза Гаїза засинає блаженним сном; горда ж пава, яка пожаліла для Ісуса перо, назавжди втрачає голос. Маленька бджілка Мета, яка напувала Ісуса росою й медом, гине, вп'явшись у руку вартового вояка, який хотів проткнути списом груди Ісуса, і після Воскресіння Христового вона – на сніжно-білій ангельській одежі. Благодійність, безкорисливість, жертвність маленької золотистої Бджілки достойно оцінено й нагороджено [3, с. 33].

Виховний потенціал Різдвяних свят значно посилюють колядки, яких українці співають величезну кількість. Коляда – як незрима ниточка, що в'яже нас із Богом, у ній закодовано й зашифровано мудрість віків. Тому письменниця у Вифлеємській сюжеті вплітає уривки коляд, які пробуджують у дітей відчуття свята, умиряють, приносять згадки Різдвяних тихих вечорів, коли збирається вся сім'я, коли весь світ славить народження Сина Божого.

Для перших трьох оповідань характерним є вплетення образу Вифлеємської зорі: «І подалися три царі в дальшу дорогу, а косата зоря вгорі стелила ясний шлях перед ними. І весь час дожидали мудреці, що побачать здалеку мури пишного палацу майбутнього володаря світу, коли це зоря-провідниця стала перед бідним придорожним вертепом (оповідання «Гарфа Леїлі»)» [3, с. 19]; «А саме в той час появилася на небі чудна косата зоря, – і з неї виворжили ті мудрі царі, що в Юдеї народилося Дитя, яке стане Месією, Спасителем світу (оповідання «Гарфа Леїлі»)» [3, с. 17]; «І в цю мить засяяла над вертепом велика косата зоря, а світлячки засвітили свої ліхтарики; польові коники настроїли свої струменти, а павучки попускали зі стелі вниз тоненькі срібні ниточки, що переливалися кольорами веселки (оповідання «Горда пава»)» [3, с. 10].

Неповторність, таємничість, чари різдвяної ночі надихали й надихають багатьох митців. Є щось хвилююче й неповторне у її тиші, урочистості. Вона сама по собі здатна могутньо вплинути на дитячу душу, вона здатна вчинити з дитиною те, чого не можна добитися ніякими виховними методами й методиками. К.Малицька майстерно випикує пейзаж, вводить улюблені нею діалоги, полілоги, виводить алегоричні образи зорі, дерев. Усвідомлюючи, що чистій і світлій дитячій душі надзвичайно важко розібратися в тонкощах і відтінках стосунків у дорослому світі, письменниця людей подає наче «за кадром». Домінуюче місце в її розповідях займає природа, що дозволяє чітко виписати добро й зло, виразно показати авторську позицію несприйняття зла й культивування добра. Для дітей письменниця проводить чітку межу між чорним і білим. Надзвичайно влучно випикує вона характери дерев: гордий кедр і могутній дуб, широколиста пальма і сумна маслина були свідками багатьох добрих земних справ Ісуса Христа. Дуб розповідає, як Назарей під його гіллям навчав народ, благословляв дітей, оздоровлював калік, хворих, біснுவатих. Пальма бачила, як Ісус годував тисячі народу рибою і хлібом, як воскресив єдину доньку Яїра і мертвого від чотирьох днів Лазаря. А маслина свідчить, що кривавий піт стікав на землю з чола Месії, коли він молився до Бога-Отця, взиваючи: «Коли можна, відверни від мене муки, що мене ждуть. Але не моя, а твоя воля хай буде (оповідання «Трепета»)» [3, с. 28]. Ніхто з дерев не погодився стати матеріалом для хреста, на якому розпинатимуть Спасителя, лише малодушна осика. Маємо яскравий приклад відкритого засудження письменницею боягузтва, слабодухості, безхарактерності.

Письменниця виводить найбільший виховний ідеал, до якого всі ми прагнемо – Ісуса Христа. Ціною власного життя Христос спасає людей, заради них терпить великі страждання, добровільно йде на муки. Його життя й мученицька смерть є найпереконливішим уроком мудрості, праведності, побожності, смиренності, терпеливості, милосердя, великодушності, жертвності. Образ Месії виступає в органічній єдності із Всесвітом. Все живе допомагає Спасителеві, підтримує Його, додає сили. Його Воскресіння – знаменна подія, в яку увірували люди, котра їх надихала, вселяла і вселяє сили в краще життя, у майбутню незалежну українську державу. Так письменниця прокладає місток між біблійними оповіданнями й прагненням волі, незалежності.

Твори її не обмежуються якимось одним, окремо взятим, виховним моментом. Так, мотив виховного ідеалу наскрізно проходить через її поетичну, прозову творчість, паралельно письменниці окреслює роль жінки-матері у плеканні ідеалу в дитини. Тобто можемо говорити про багатогранність виховних впливів творчості К.Малицької. Поєднання релігійного й національного мотивів, возвеличення ролі матері у вихованні громадянина-патріота було надзвичайно поширеним у досліджувану добу. «Христос Воскрес – Воскресне Україна!» – цей лейтмотив притаманний творчості багатьом сучасників К. Малицької. Для прикладу наведемо уривок з легенди С.Русової: «Христос воскрес! Він живий. Він не може вмерти!

Хто це? Вічно живий, всесильний?

Ідеал. Для Марії Магдалини воплотився в слово Великого Вчителя, для вбогої французької пастушки в дорогу їй Батьківщину, для Шарлотти Корде в Революції, а для Лесі Українки в вільній незалежній Україні. Служення йому сміле й безкомпромісове.

Марія Магдалина сміло й радісно проголосила світові новину. Відтоді на нас, жінках лежить обов'язок зміцнити в усіх поколіннях пошану до ідеалу та закликати до служення йому...» [5, с. 1].

Крізь світобачення малої Бджілки осмислюється ставлення до Учителя учнів, бо ж не всі підтримали Його у найважчу хвилину: «Ах, якби в мене такий дзьоб, як в отієї пташини, – зітнула Мета, – умить повиривала б я усі тернові колючки. Ах, якби в мене зуби дикої звірини, умить розшматувала оцю жорстоку юрбу під хрестом. Та хто це та заплакана, прибита горем жінка? Чи не Мати Розп'ятого? А цей молодий юнак, мабуть, один із його вірних учнів... А де інші його ісповідники? Я ж бачила, що ходили за ним, слухали його науки і шукали ліків на недуги і смерть (оповідання «Бджола Мета»)» [3, с. 33].

Важливо, що в оповіданнях К.Малицької на біблійну тему лейтмотивом виступає перемога добра над злом, віра в торжество справедливості. Домінуючим є настрої добра, благородства, справедливості, милосердя, любові, прощення, подвигу в ім'я високих ідеалів.

М.Якубовська веде мову про полігенезу цих сакральних оповідань К.Малицької: «Першоджерелом їх була, звичайно, Біблія, її Новий завіт, чотириєвангеліє, мотиви «книжної» міфології. Але існував своєрідний кровообіг між книжною та усною народною словесністю. Книжні біблійні

мотиви йшли у великій мірі від фольклору, а потім ставали знову інтегральною частиною усної народної творчості, розщеплювались в апокрифи, модифікувались у народних звичаях і обрядах, християнізованих, але ще з слідами язичництва» [7].

В опрацюванні біблійних мотивів в оповіданнях К.Малицької є певне олітературнення українського фольклору – образів свого національного вертепу, «Маланки», звіриного епосу й взагалі використання народної фантастики». Письменниці йшла у них від давньої релігійної традиції, плакала їхній особливий емоційний фон, вкладала душу, досягаючи щирості й виразності.

Особливо близькими для малечі ці біблійні оповідання стали завдяки домисленим письменницею низкою образів, як-от Бджілка Мета, маленька Мишка, коза Гаїза, «сверчок-музикант». К.Малицька вдало поєднує біблійні мотиви з казковими, пісенними, сполучає мотиви притч, легенд, переказів, народних вірувань. За силою виховного й естетичного впливу ці оповідання стоять надзвичайно високо. Не випадково у 1963 році в Торонто за сприяння діяча української культури Богдана Гошовського у видавництві «Євшан-зілля» вперше виходить книга «Легенди про Христа» («Гарфа Леїлі») з оповіданнями К.Малицької. Ці оповідання служили й служитимуть плеканню в дитячій душі сумлінності, праведності, стриманості, смиренності, добродійності, толерантності, великодушності, неупередженості та інших якостей.

Філософсько-релігієзнавча думка випрацювала свої оригінальні підходи до тлумачення біблійних текстів, персонажів. К.Малицьку як педагога глибше цікавить процес формування інтегральних якостей особистості, сутність взаємопереходу кількості життєвих трансакцій людини у якісну характеристику її якостей. тому вона відбирає найважливіші біблійні оповідання, акумулює багатий український фольклор і створює низку оповідань для дітей, силу впливу яких на становлення особистості, формування її морально-духовних цінностей, переконань важко переоцінити. Саме тому дидактично-біблійні оповідання К.Малицької вважаємо важливими як для тогочасних, так і для сучасних читачів, адже вони містять неперевершений потенціал для формування в дітей добра, справедливості, моральності, зачіпають найтонші струни дитячої душі, а, отже, невідвладні часу і є невичерпною скарбницею духовності, милосердя.

Література та джерела

1. Вишневецький О.І. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси / Омелян Іванович Вишневецький. – Львів: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти, Львівське обласне педагогічне товариство ім.Г.Ващенко, 1996. – 238 с.
2. Лебедева В. Діточка книжка / Віра Лебедева // Промінь. – 1906. – Ч.5. – С.54
3. Малицька К.І. Гарфа Леїлі / Костянтина Іванівна Малицька. – Торонто, 1963.
4. Малицька К.І. По пір'ячку, по пір'ячку – і перинка тепленька // Костянтина Іванівна Малицька. В гурті краще. – Львів, 1938.
5. Русова С. Легенда / Софія Русова // Нова Хата. – 1938. – Ч. 8. – С. 1
6. Тхоржевська Т.В. Збагачення релігійної культури людини – нагальна потреба часу / Тетяна Віталіївна Тхоржевська // Формування релігійної культури дітей і молоді: проблеми і перспективи. Матеріали конференції. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 8-22.
7. Якубовська М.С. Життєвий і творчий шлях Костянтини Малицької / Марія Степанівна Якубовська. – Львів: Основа, 1995. – 123 с.

Автор статті розкриває дидактичний характер біблійних оповідань Костянтини Малицької. На основі аналізу її прозових творів на релігійну тематику простежено приклади доброти, дієвої любові до людей, їхній вплив на формування в читачів морально-духовних цінностей.

Ключові слова: прозові твори на релігійну тематику, приклади доброти, дієвої любові до людей.

Автор статьи раскрывает дидактический характер библейных рассказов Костянтины Малицкой. На основе анализа ее творений в прозе на религиозную тематику рассмотрено примеры доброты, любви к людям, их влияние на формирование у читателей морально–духовных ценностей.

Ключевые слова: библейные рассказы на религиозную тематику, примеры доброты, любви к людям.

The author of the article has revealed the didactic nature of biblical stories by Malytska Constantina. On the basis of her prose works on religious themes examples of kindness, love for people have been traced, as well as their impact on the reader in moral and spiritual values.

Key words: biblical stories, examples of kindness, love for people.